

Kobiety i mężczyźni w domu

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 11 stycznia 2018 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

SPIS TREŚCI

Wykonywanie obowiązków domowych.....	1
Opieka nad innymi	4
Podjęmowanie decyzji – razem czy osobno?.....	5
Wpływ pracy zawodowej kobiet na życie rodzinne.....	8

Po 5 latach przerwy, w sierpniowym badaniu¹ powróciliśmy do tematu podziału obowiązków między kobiety i mężczyzn. Zastanawialiśmy się, czy wraz z upływem czasu, przemianami kulturowymi i niedawnym wzrostem dzietności w Polsce można zaobserwować zmiany w zakresie dzielenia się zadaniami domowymi i obowiązkami związanymi z opieką nad innymi. Zapytaliśmy, kto w gospodarstwach domowych (liczących co najmniej dwie osoby dorosłe) podejmuje decyzje dotyczące spraw codziennych i bardziej ogólnych, jak wychowanie dzieci. Dodatkowo badaliśmy, jak praca zawodowa kobiet odbija się na życiu rodzinnym, czy przynosi więcej strat czy też korzyści. Odpowiedzi na te pytania, zwłaszcza w porównaniu z wynikami sprzed lat, przynoszą wiele interesujących wniosków.

WYKONYWANIE OBOWIĄZKÓW DOMOWYCH

Respondentów, w gospodarstwach domowych których są co najmniej dwie osoby dorosłe, zapytaliśmy, na kim spoczywają w ich rodzinie obowiązki domowe, takie jak prasowanie czy wykonywanie prostych napraw. Do pytania, które zadawaliśmy od 2004 roku, dodaliśmy kategorię „wkładanie i wyjmowanie naczyń ze zmywarki”, ponieważ w ostatnich latach nastąpił znaczący wzrost odsetka gospodarstw domowych posiadających zmywarki². Okazuje się, że zmywanie lub obsługiwanie zmywarki jest jedyną czynnością, którą częściej – w porównaniu z 2013 rokiem – wykonują mężczyźni (13%, wzrost o 5 punktów procentowych). Rzadziej niż 5 lat temu wyłącznie na mężczyznach spoczywa zlecenie wykonania usług (60%, spadek o 8 punktów procentowych) oraz wykonywanie drobnych napraw (81%, spadek o 7 punktów procentowych). Od lat są to dwie czynności, w które mężczyźni są zaangażowani bardziej niż kobiety. Jednak w obu przypadkach w ostatnim czasie wzrósł udział odpowiedzi „różnie lub wspólnie”, co oznacza, że zajęcia te stają się coraz mniej domeną mężczyzn, a częściej – są współdzielone.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (339) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 16–23 sierpnia 2018 roku na liczącej 1066 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Zob. Komunikat CBOS „Wyposażenie gospodarstw domowych”, wrzesień 2017 (oprac. M. Omyła-Rudzka).

TABELA 1

Kto zazwyczaj w Pana(i) gospodarstwie domowym wykonuje następujące obowiązki domowe:	Odpowiedzi respondentów według terminów badań											
	Mężczyzna				Kobieta				Różnie lub wspólnie			
	'04	'06	'13	'18	'04	'06	'13	'18	'04	'06	'13	'18
	w procentach											
– przygotowywanie posiłków	6	7	5	5	76	75	67	65	18	18	28	30
– zmywanie naczyń /wkładanie i wyjmowanie naczyń ze zmywarki*	8	8	8	13	71	65	58	56	21	27	34	31
– sprząatanie	6	6	5	4	69	61	58	61	25	33	37	35
– gruntowne porządki (mycie okien, trzepanie dywanów)	7	10	8	8	62	54	54	57	31	36	38	35
– pranie	3	4	4	2	87	84	81	82	10	12	15	15
– prasowanie	4	5	5	6	87	84	82	81	9	11	13	13
– codzienne zakupy	12	12	13	12	59	52	37	37	29	36	50	51
– zlecanie usług do wykonania	66	59	68	60	19	21	15	17	15	20	17	23
– wykonywanie drobnych napraw	-	-	88	81	-	-	5	7	-	-	7	12
– załatwianie spraw urzędowych	35	32	29	25	34	33	33	37	31	35	38	38
– wyrzucanie śmieci	34	32	32	29	22	23	15	21	44	45	53	50

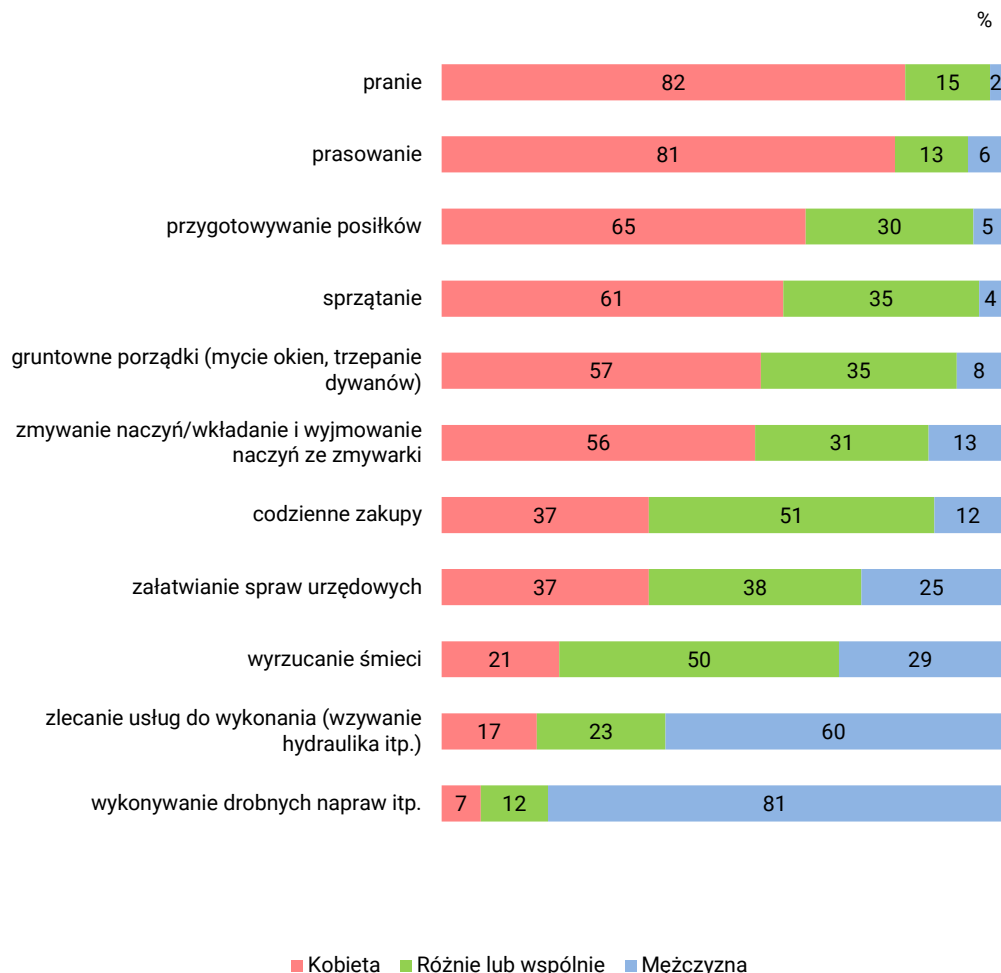
* Od 2018 roku

Wyłączono respondentów z gospodarstw domowych, w których jest tylko jedna osoba dorosła

W większości gospodarstw domowych wyłącznie na kobietach spoczywa wykonywanie czynności związanych z praniem (82%) oraz prasowaniem (81%). Podział obowiązków w tym zakresie nie ulega istotnym zmianom w czasie, podobnie jak przygotowanie posiłków, które w prawie dwóch trzecich gospodarstw domowych wykonują wyłącznie kobiety (65%). Sprząatanie i gruntowne porządki częściej niż 5 lat temu spoczywają wyłącznie na barkach kobiet (odpowiednio 61% i 57%, wzrost po 3 punkty procentowe).

Bardziej egalitarny podział między kobietami i mężczyznami dotyczy codziennych zakupów i wyrzucania śmieci. W połowie gospodarstw domowych nie ma osób na stałe zajmujących się tymi czynnościami (odpowiednio 51% i 50%). Również załatwianie spraw urzędowych w 38% jest wykonywane wspólnie lub czasem przez kobietę, a czasem przez mężczyznę.

RYS. 1. Kto zazwyczaj w Pana(i) gospodarstwie domowym wykonuje następujące obowiązki domowe:

Podział obowiązków związanych z przygotowaniem posiłków w gospodarstwie domowym ma związek z wykształceniem badanych. Wraz ze wzrostem wykształcenia kobiet spada udział odpowiedzi, że wyłącznie na nich spoczywa gotowanie. Im wyższe wykształcenie respondentów, tym częściej wspólnie przygotowują posiłki lub robi to czasem mężczyzna, a czasem kobieta. Wraz ze wzrostem dochodów badanych rośnie udział odpowiedzi, że wyłącznie mężczyzna zajmuje się przygotowaniem posiłków, a spada odsetek odpowiedzi, że jest to zajęcie wyłącznie kobiety (zob. tabelę aneksową 1). Podział w zakresie zmywania naczyń lub wkładania i wyjmowania naczyń ze zmywarki jest związany z wielkością miejsca zamieszkania. W gospodarstwach domowych na wsi i w miastach liczących do 20 tys. mieszkańców czynność ta jest domeną kobiet. Im większe miasto, tym rzadziej zmywaniem zajmują się wyłącznie kobiety, a częściej mężczyźni oraz „różnie lub wspólnie”. W miastach liczących ponad pół miliona mieszkańców w połowie gospodarstw domowych kobiety i mężczyźni dzielą się tą czynnością (zob. tabelę aneksową 2). Co istotne, posiadanie zmywarki do naczyń w gospodarstwie

domowym również jest tym częstsze, im większa jest miejscowość zamieszkania respondentów. Można więc przypuszczać, że tak jak w przypadku mężczyzn wzrost zaangażowania w zmywanie odbył się prawdopodobnie za sprawą dodania do odpowiedzi kategorii „wkładanie i wyjmowanie naczyń ze zmywarki”, tak i częstsze współdzielenie tej czynności w większych miastach ma przypuszczalnie tę samą przyczynę.

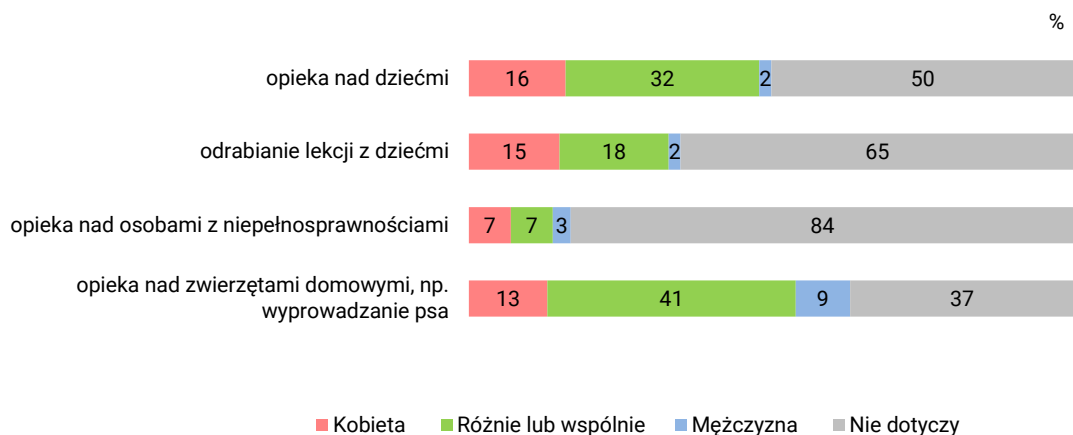
Warto na koniec spojrzeć na wykonywanie drobnych napraw przez kobiety i mężczyzn w co najmniej dwuosobowych gospodarstwach domowych. Przekonanie, kto wyłącznie obarczony jest tym zadaniem, jest uzależnione od płci: wśród mężczyzn udział odpowiedzi, że obowiązki związane z drobnymi naprawami spoczywają wyłącznie na mężczyźnie, sięga 90%. Wśród kobiet, taką samą opinię podziela 73% badanych, częściej niż mężczyźni wskazują one, że w ich gospodarstwie domowym czynności te wykonują wspólnie, różnie – w zależności od tego, kto ma czas – lub wyłącznie kobiety (zob. tabelę aneksową 3).

OPIEKA NAD INNymi

Obowiązki opiekuńczo-wychowawcze są na ogół także domeną kobiet. Odsetek gospodarstw domowych, w których wyłącznie na mężczyźnie spoczywa opieka nad dziećmi, odrabianie lekcji czy opieka nad osobami z niepełnosprawnościami, nie przekracza 3%. Zdecydowanie częściej niż przeciętnie w całości na barkach kobiet spoczywa zajmowanie się dziećmi zdaniem respondentów bezrobotnych, gospodyń domowych, osób praktykujących religijnie kilka razy w tygodniu oraz w gospodarstwach domowych o dochodach poniżej 900 zł na osobę (zob. tabelę aneksową 4).

CBOS

RYS. 2. Kto zazwyczaj w Pana(i) gospodarstwie domowym wykonuje następujące obowiązki domowe:

W ciągu ostatnich 5 lat spadł odsetek gospodarstw domowych, w których wyłącznie na kobiecie spoczywa obowiązek odrabiania lekcji z dziećmi (15%, spadek o 4 punkty procentowe), częściej zaś mężczyźni i kobiety dzielą się tym zajęciem, w zależności od tego, czy dysponują wolnym czasem, lub robią to wspólnie (18%, wzrost o 3 punkty procentowe). Opieka nad zwierzętami domowymi – w porównaniu z 2013 rokiem – częściej sprawowana jest zamiennie lub wspólnie (41%, wzrost o 7 punktów procentowych). W tym samym czasie spadł udział odpowiedzi „nie dotyczy”, a więc nieco więcej rodzin ma zwierzę w domu i zajmują się nim różni członkowie gospodarstwa domowego.

TABELA 2

Kto zazwyczaj w Pana(i) gospodarstwie domowym wykonuje następujące obowiązki domowe:	Odpowiedzi respondentów według terminów badań															
	Mężczyzna				Kobieta				Różnie lub wspólnie				Nie dotyczy			
	'04	'06	'13	'18	'04	'06	'13	'18	'04	'06	'13	'18	'04	'06	'13	'18
	w procentach															
– opieka nad dziećmi	-	3	1	2	-	24	15	16	-	29	35	32	-	44	49	50
– odrabianie lekcji z dziećmi	4	3	2	2	21	20	19	15	12	15	15	18	63	62	64	65
– opieka nad osobami z niepełnosprawnościami	2	2	2	3	11	11	7	7	6	6	8	7	81	81	83	84
– opieka nad zwierzętami domowymi, np. wyprowadzanie psa	13	13	10	9	17	17	11	13	32	37	34	41	38	33	45	37

Wyłączono respondentów, w gospodarstwach domowych których jest tylko jedna dorosła osoba

W dłuższej perspektywie można zauważyć, że mężczyznom nie przybywa obowiązków związanych z opieką nad innymi, które należałyby wyłącznie do nich. Na przestrzeni 14 lat spadł nawet odsetek mężczyzn, którzy jako jedyni w gospodarstwie domowym opiekują się zwierzętami. W tym czasie nieznacznie zmniejszyła się grupa kobiet, na których spoczywają funkcje opiekuńcze, ale ostatnie 5 lat nie przyniosło żadnej zmiany (poza wspomnianym odrabianiem lekcji). Jednocześnie nieco rośnie sprawowanie czynności wychowawczych lub opiekuńczych wspólnie przez kobietę i mężczyznę lub różnie, w zależności od tego, kto ma czas, choć nie dotyczy to opieki nad osobami z niepełnosprawnościami.

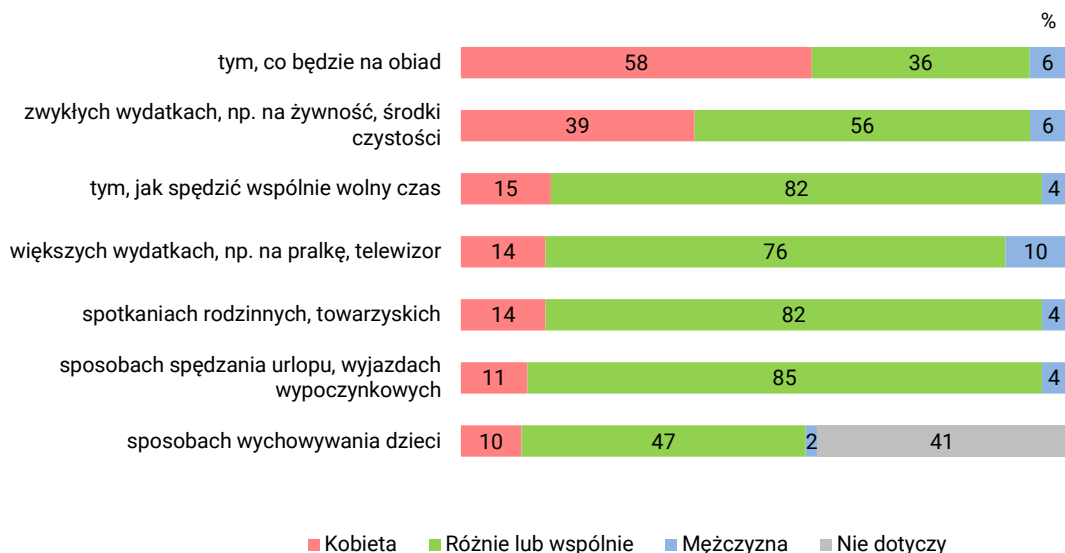
PODEJMOWANIE DECYZJI – RAZEM CZY OSOBNO?

Podejmowanie decyzji jest znacznie częściej współdzielone między członków gospodarstwa domowego niż wykonywanie obowiązków. Biorąc pod uwagę wyżej zaprezentowane wyniki można wysnuć wniosek, że do kobiet należy wykonywanie większości działań w domu, a więc także zarządzanie zadaniami, natomiast decyzje co do wydatków lub form spędzania czasu przedkładają one mężczyznom do wspólnego rozważenia. Jedynie wybór, co będzie na obiad, w większości polskich domów (58%) kobiety mają na wyłączność. Żadna z badanych przez nas kwestii decyzyjnych nie należy wyłącznie do mężczyzn częściej niż wyłącznie do kobiet. Sposoby wychowania dzieci podlegają

najczęściej wspólnym decyzjom, a w drugiej kolejności są domeną kobiet (10%) znacznie częściej niż mężczyzn (2%). Ponad połowa rodzin (56%) podejmuje wspólnie lub różnie – w zależności od tego, kto ma czas – decyzje o zwykłych wydatkach, np. na żywność, środki czystości, a w pozostałych sprawach odsetek ten przekracza trzy czwarte.

CBOS

RYS. 3. Kto najczęściej w Pana(i) gospodarstwie domowym decyduje o:

Kobiety mają na wyłączność decydowanie o większych wydatkach – np. na pralkę, telewizor – w gospodarstwach domowych respondentów z niższym wykształceniem, o najniższych dochodach na osobę, oceniających warunki własnego gospodarstwa domowego jako złe oraz wśród rencistów (zob. tabelę aneksową 5). Wyraźnie wyższy odsetek odpowiedzi, że to mężczyzna w całości decyduje o tym, jak spędzić wspólnie wolny czas, dotyczy gospodarstw domowych respondentów praktykujących religijnie kilka razy w tygodniu. Uwagę zwraca również istotnie wyższy udział kobiet odpowiedzialnych za zorganizowanie wspólnego czasu wolnego wśród badanych oceniających własne warunki materialne jako złe. Z kolei wspólne (lub różnie, w zależności do tego, kto ma czas) decydowanie o aktywnościach w czasie wolnym jest normą w gospodarstwie domowym według wszystkich uczniów i studentów oraz 90% przedstawicieli kadry kierowniczej i specjalistów z wyższym wykształceniem (zob. tabelę aneksową 6).

W porównaniu z wynikami badania zrealizowanego w 2013 roku zmianie uległa tylko jedna kwestia. Pozostałe różnice plasują się w granicach błędu statystycznego, można więc mówić o stabilności podziału odpowiedzialności za podejmowanie decyzji. W ciągu 5 lat zmniejszył się odsetek gospodarstw domowych, w których decyzje o zwykłych wydatkach, np. na żywność, podejmuje wyłącznie kobieta, na rzecz odpowiedzi, że decydują przedstawiciele obojga płci. W pozostałych sprawach – większych wydatków, spotkań rodzinnych i towarzyskich, spędzania urlopu i czasu wolnego oraz wychowywania dzieci – nadal dominuje zamienne i wspólne podejmowanie decyzji,

choć odsetki te nie rosną. Tak jak 5 lat temu zdecydowanie więcej jest gospodarstw domowych, w których rozstrzygający głos – w zasadzie we wszystkich rodzajach spraw – należy wyłącznie do kobiet, a nie do mężczyzn. Wspólne i zamienne decydowanie części deklaruje respondenci o wyższym statusie społeczno-ekonomicznym, przy czym wykształcenie przestało odgrywać znaczącą rolę.

TABELA 3

Kto najczęściej w Pana(i) gospodarstwie domowym decyduje o:	Mężczyzna		Kobieta		Różnie lub wspólnie		Nie dotyczy	
	'13	'18	'13	'18	'13	'18	'13	'18
	w procentach							
– zwykłych wydatkach, np. na żywność, środki czystości	7	6	46	39	47	56		
– większych wydatkach, np. na pralkę, telewizor	11	10	14	14	75	76		
– tym, co będzie na obiad	5	6	60	58	35	36		
– tym, jak spędzić wspólnie wolny czas	4	4	12	15	84	82		
– spotkaniach rodzinnych, towarzyskich	4	4	13	14	83	82		
– sposobach spędzania urlopu, wyjazdach wypoczynkowych	4	4	10	11	86	85		
– sposobach wychowywania dzieci	1	2	9	10	46	47	44	41

Choć najczęściej Polacy twierdzą, że realizują partnerski model rodziny³ lub do takiego dążą, to dane dotyczące podziału obowiązków domowych temu przeczą. Okazuje się bowiem, że sprawowanie obowiązków domowych ciąży głównie na kobietach, które bądź poświęcają się tylko rodzinie, bądź godzą funkcje domowe z zawodowymi. Te same wnioski płynęły z badania zrealizowanego przez nas w 2013 roku. Mimo więc upływu czasu, niemającego wskaźnika zatrudnienia kobiet⁴ i rosnącej liczby urodzeń⁵, zakres obowiązków domowych kobiet nie zmienia się. Odpowiedzialność mężczyzn za wykonywanie czynności związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego jest znikoma (nie wliczając okresowego zlecenia usług do wykonania i drobnych napraw, które też coraz częściej są współdzielone z kobietami), a partnerstwo polega na wspólnym lub zmiennym podejmowaniu decyzji. Pięć lat temu stwierdziliśmy, że sytuacja ta prowadzi do frustracji kobiet – matki, mieszkanki małych miast, respondentki lepiej wykształcone i gorzej sytuowane najczęściej odczuwają niedobór czasu na obowiązki domowe i pracę lub deficyt partnerstwa w związku⁶. W tegorocznym badaniu nie podjęliśmy tych kwestii, zapytaliśmy jednak o postrzeganie wpływu pracy zawodowej kobiet na życie rodzinne i ich szanse na rynku pracy – w porównaniu z mężczyznami.

³ R. Boguszewski, *Modele rodziny, podział obowiązków domowych i problemy w rodzinie*, „Opinie i diagnozy” nr 37, CBOS, Warszawa 2017, s. 16.

⁴ Zob. Raport GUS *Aktywność ekonomiczna ludności Polski I kwartał 2018 r.*, Warszawa lipiec 2018, s. 35.

⁵ Zob. Raport GUS *Sytuacja demograficzna Polski do 2017 r. Urodzenia i dzietność*, Warszawa lipiec 2018, s. 50.

⁶ N. Hipsz, *O roli kobiet w rodzinie*, „Opinie i diagnozy” nr 25, CBOS, Warszawa 2013, s. 26.

WPŁYW PRACY ZAWODOWEJ KOBIEC NA ŻYCIE RODZINNE

Wszystkich respondentów – bez względu na ich status zawodowy i liczbę osób w gospodarstwie domowym – zapytaliśmy, czy uważają, że praca zawodowa kobiet przynosi ich życiu rodzinnemu więcej korzyści czy raczej straty. Od ostatniego badania w 2013 roku o 3 punkty procentowe spadł udział respondentów przekonanych, że praca zawodowa kobiet szkodzi życiu rodzinnemu, i jednocześnie wzrosło przekonanie, że przynosi tyle samo korzyści, co strat (31%, wzrost o 4 punkty procentowe). Ma to uzasadnienie w powyższych danych – skoro kobiety pracując zawodowo są w stanie zajmować się dziećmi i wykonywać większość obowiązków domowych nie przerzucając ich na mężczyzn, to można mówić, że ich praca zawodowa rzeczywiście nie przynosi gospodarstwu domowemu strat.

TABELA 4

Czy, Pana(i) zdaniem, to, że kobieta pracuje zawodowo, przynosi jej życiu rodzinnemu:	Wskazania respondentów według terminów badań			
	2004	2006	2013	2018
	w procentach			
– więcej korzyści niż strat	30	44	39	40
– tyle samo korzyści, co strat	26	26	27	31
– więcej strat niż korzyści	19	12	12	9
– praca zawodowa kobiety w ogóle nie ma wpływu na jej życie rodzinne	15	10	14	13
Trudno powiedzieć	10	8	8	7

Sytuacji kobiet i mężczyzn na rynku pracy, a w tym także kwestii wpływu pracy zawodowej na życie rodzinne, poświęcimy odrębny komunikat. Znajdzie się w nim bardziej szczegółowe omówienie odpowiedzi na ostatnie pytanie, poruszymy również zupełnie nowe zagadnienie – na ile badani są gotowi zrezygnować z własnej pracy na rzecz zajmowania się domem i dziećmi, gdyby ich partner(partnerka) zarabiali wystarczająco dużo. W komunikacie przedstawimy także opinie na temat równouprawnienia kobiet i mężczyzn na rynku pracy.

Badanie dotyczące podziału obowiązków między kobiety i mężczyzn zrealizowane po 5 latach przyniosło zaskakujące wyniki. Spodziewaliśmy się zmian w zakresie wykonywania czynności domowych, w związku z tym, że polskie rodziny deklarują realizowanie partnerskiego modelu rodziny. Okazuje się jednak, że opiera się on głównie na pracy zawodowej obojga małżonków, bez większego wpływu na współdzielenie obowiązków w domu. Zadania „typowo kobiece” pozostają takimi mimo upływu czasu, a zadania „typowo męskie” coraz częściej są wykonywane wspólnie lub zamiennie.

Podejmowanie decyzji częściej niż wykonywanie obowiązków domowych dzielone jest między małżonków. W znaczącej większości polskich gospodarstw domowych wspólnie decyduje się zarówno o wydatkach, jak i formach spędzania wolnego czasu czy spotkaniach towarzyskich. Również w tym obszarze nie obserwujemy poważnych zmian. Mimo więc upływu czasu, stabilnego poziomu zatrudnienia kobiet i rosnącej liczby urodzeń, wewnątrz gospodarstw domowych niewiele się zmienia.

Opracowała

Marta Bożewicz